

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

Úloha rodiny v prevenci drogové trestné činnosti mládeže

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. PhDr. Ivo Svoboda**

**Vypracoval:
Vojtěch Semerák**

Červený Kostelec 2006

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Úloha rodiny v prevenci drogové trestné činnosti mládeže“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Červený Kostelec 18. 11. 2006

.....

Vojtěch Semerák

Poděkování

Děkuji panu JUDr. PhDr. Ivo Svobodovi, za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Vojtěch Semerák

OBSAH

Úvod	1
Terminologie	3
1. Prevence, drogová kriminalita, působící vlivy	5
1.1 Prevence obecně	5
1.2 Právní kvalifikace drogové kriminality	5
1.3 Drogová závislost a kriminalita	8
1.4 Okruhy nejvíce vlivných činitelů a jejich charakteristika	12
2. Rodina, její význam v prevenci, porovnání a vyhodnocení s ostatními činiteli	18
2.1 Historie rodiny a její význam	18
2.2 Vliv rodiny na utváření osobnosti jedince	26
2.3 Různé výchovné způsoby a jejich účinky	30
2.4 Porovnání významu rodiny s ostatními činiteli	41
Závěr	45
Resumé	47
Anotace	48
Literatura a prameny	49

Úvod

Drogová kriminalita je v současné době s dalšími formami trestné činnosti celospolečenským problémem, který se stále prohlubuje, mění podoby a formy. Jedním z nežádoucích faktorů je skutečnost, že se stále snižuje věková hranice pachatelů této trestné činnosti a počet mladých lidí, a můžeme hovořit i o dětech, zvyšuje v policejních statistikách procenta zastoupení této věkové skupiny v páchání drogové trestné činnosti.

Dlouhodobým cílem prevence je vytvořit takové společenské klima, které podporuje zdravý životní styl, odmítá drogy, klade důraz na včasnou prevenci a léčení v jednotě s represivními formami boje proti drogám.

Tématem mé závěrečné práce je úloha rodiny v prevenci drogové trestné činnosti mládeže. Drogová problematika je v dnešní době stále aktuální téma a celá společnost se zabývá různými hledisky na její existenci, minulost a budoucnost, a snaží se minimalizovat a předcházet škodlivým následkům.

Jedním z činitelů, který může značně ovlivnit člověka od dětství až po dospělost je jeho vlastní rodina. Cílem mé bakalářské práce je poukázat na nezaměnitelnou a velice důležitou roli rodiny jako instituce, která prostřednictvím správných výchovných postupů, vlastního příkladu rodičů a harmonického rodinného prostředí ovlivňuje jedince před možným zneužíváním drog a tím spojené trestné činnosti. Za tímto účelem jsem si položil dvě výzkumné otázky. Zda výchova v rodině a harmonické rodinné prostředí dítěte od jeho narození až po dospělost dokáže preventivně ovlivnit dítě před možným zneužíváním drog. Druhou otázkou je, zda rodina může preventivně působit i na další činitele, které ovlivňují dítě v možném zneužívání drog, jakými jsou dědičnost, škola, vrstevníci, volnočasové aktivity a ostatní sociální faktory.

Při zpracování bakalářské práce jsem jako výzkumnou metodu použil obsahovou analýzu textu a to způsobem nekvantitativním. Shromáždil jsem literaturu zabývající se problematikou prevence drogové trestné činnosti mládeže a výchovou dětí. Poté jsem náhodným výběrem dospěl k výběrovému souboru literatury, ze které jsem čerpal. Na základě výše uvedených výzkumných otázek

jsem stanovil výzkumné jednotky a analytické kategorie, kterými byli témata týkající se působení rodiny na dítě v prevenci drogové trestné činnosti a dále téma vliv rodiny vůči dalším činitelům, které dítě ovlivňují v možném zneužívání drog (škola, škola, vrstevníci, volnočasové aktivity a ostatní sociální faktory). A ze shromážděných údajů jsem interpretoval výsledky a závěr.

Terminologie

Droga – je každá chemická nebo přírodní látka, která mění tělesný nebo duševní stav člověka a vyvolává psychickou nebo tělesnou závislost nebo obojí.

Prevence - cílem prevence je snížit škody působené drogou. K těmto škodám patří především závislost na drogách. Strategii prevence lze zhruba rozdělit do dvou skupin. Snižování nabídky (aby byly drogy méně dostupné) a snižování poptávky (aby je lidé pokud možno nechtěli)

Primární prevence - předejít užívání drog, nebo jej co nejvíce oddálit

Sekundární prevence – vyhledání problému, který již vznikl a jeho léčba

Terciární prevence – co možná největší zmírnění důsledků, které užívání drog způsobuje

Kriminalita – souhrn pro společnost nebezpečných jednání, které současná právní úprava označuje jako trestné činy. Je to souhrn těchto trestných činů spáchaných ve společnosti v určité oblasti za určité období

Drogová kriminalita (drogová trestná činnost) – kriminalita, která souvisí s drogovou problematikou, ať již samotné zneužívání drog, jejich výroba, distribuce, ale i ostatní trestné činy, jako majetkové, mravnostní, násilné, které byly spáchány pachatelem pod vlivem drogy nebo za účelem opatření si drogy

Dítě – Podle Úmluvy o právech dítěte přijaté v New Yorku dne 20.11.1989 se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud nedosáhla zletilosti dříve v důsledku nabytí zletilosti uzavřením manželství, stejně jako podle ustanovení § 216 písm. b) trestního zákona. Obecně podle zákona o rodině, jsou za děti považovány osoby mladší patnácti let.

Mládež – tvoří skupiny lidí ve věku od 15 až do 30 let. Na rozdíl od dětí mládež zaujímá ve společnosti určité postavení, podílí se na výrobním procesu, dává o sobě společnosti vědět, chce se odlišit od dospělých a to v chování a určitých výrazech.

Rodina – je to malá primární sociální skupina, pro kterou jsou charakteristické přímé osobní vztahy jejich jednotlivých členů, vzájemná pozitivní emocionální orientace a bezprostřední působení, které zprostředkovává nejrůznější sociální vlivy.

1. Prevence, drogová kriminalita, působící vlivy

1.1 Prevence obecně

Není nutné si myslet, že protidrogová prevence musí být jen a jedině o drogách (jaké jsou, jak se jim vyhnout, co nám hrozí atd.) Není dobré věci zjednodušovat a generalizovat. Drogy nejsou jen zlo. Látky, které ovlivňují psychiku, slouží každý den v každé nemocnici a medicína by se bez nich těžko obešla. Droga-tedy látka ovlivňující psychiku - není sama o sobě zlá či nebezpečná. Nebezpečný může být způsob a okolnosti jejího zneužívání. Drogou, a to i smrtelně nebezpečnou, se může stát lecjaký lék. Koneckonců drogami (těmi legálními) jsme obklopeni na každém kroku.

Již přístup a zacházení s návykovými látkami obecně (ať už jde o léky, či alkohol a cigarety) může být dobrým preventivním faktorem. Není přece nutné řešit kdejaký stres či bolest hlavy polykáním různých prášků (i když tento přístup vidíme v reklamách), stejně jako není nutné sahat v podobných situacích automaticky po „panáku“. Právě správné přístupy zátěžových situací v běžném životě mohou být velmi účinnou nespécifickou protidrogovou prevencí, kterou můžeme vůči našim dětem vést. Nemusí zde jít jen o výskyt podobných situací přímo v rodině. Stejně důležitý je postoj rodičů vůči obdobným situacím v okolním světě - třeba na televizní obrazovce. Děti jsou k těmto přístupům velmi vnímavé, a to od nejtějššího věku.

Nemá cenu hledat „optimální“ věk, kdy začít s prevencí proti drogám. Nikdy není brzy. Jde jen o to, najít vhodnou formu a obsah přiměřený věku dítěte. Takto by měla působit i zařízení (mateřská škola, přípravná, škola) a jako nejefektivnější se jeví spolupráce těchto zařízení s rodiči¹

1.2 Právní kvalifikace drogové kriminality

Drogová kriminalita je s ohledem na její celospolečenské dopady, její propojení s dalšími formami trestné činnosti, ale zejména také s mezinárodním

¹ VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA. *Řekni drogám ne!* Desatero drogové prevence; s. 7

organizovaným zločinem, závažným celospolečenským problémem, u něhož se navíc projevuje nepříznivý vzestupný trend a mění se i kvalitativně opět v nepříznivém směru.

Užívání omamných a psychotropních látek představuje v současné době jeden z nejpalčivějších sociálních, zdravotních a právních problémů, které se v této společnosti vyskytují. Tento negativní jev doprovázejí nejen veliké finanční náklady státu, ale zejména velice silné zatížení lidského potenciálu vynaloženého za účelem snížení dostupnosti omamných a psychotropních látek, na primární a sekundární prevenci, na léčení zdravotních následků spojených s jejich užíváním, ale i nemalé prostředky investované do represivní činnosti státu. Jedním s katastrofálních následků plynoucích z užívání psychotropních a omamných látek, kterými se represivní orgány zabývají, je i úmrtnost uživatelů těchto látek.

Trestní zákon upravuje „Drogovou kriminalitu“ zejména v hlavě čtvrté zvláštní části a zařazuje tyto činy mezi obecně nebezpečné. V této hlavě trestního zákona se jedná o následující trestné činy:

- ustanovení § 187 trestního zákona – nedovolená výroba s držením omamných a psychotropních látek
- ustanovení § 187a trestního zákona – trestní postih osob vlastních omamné a psychotropní látky pro vlastní potřebu
- ustanovení § 188 trestního zákona – kriminalizace výroby nebo vlastnictví předmětu určeného k výrobě omamných a psychotropních látek a
- ustanovení § 188a trestního zákona – šíření toxikomanie

Základním ustanovením pro určení, co se považuje za omamnou a psychotropní látku je ustanovení § 195 odst. 1 trestního zákona.

Dalšími ustanoveními trestního zákona, které určitým způsobem kriminalizují užívání omamných a psychotropních látek jsou trestné činy vyjmenované:

- v hlavě páté zvláštní části trestního zákona trestné činy hrubě narušující občanské soužití:

- ustanovení § 201 trestního zákona – ohrožení pod vlivem návykové látky
- ustanovení § 201a trestního zákona – opilství

- v hlavě šesté zvláštní části trestního zákona trestné činy proti rodině a mládeži:

- ustanovení § 217 trestního zákona – ohrožování mravní výchovy mládeže
- ustanovení § 218 trestního zákona – podávání alkoholických nápojů mládeži a
- ustanovení § 218a trestního zákona podávání anabolických látek mládeži

- a posledním ustanovením trestního zákona, které se zabývá užíváním omamných a psychotropních látek je zakotveno v hlavě jedenácté zvláštní části trestního zákona:

- ustanovení § 266 trestního zákona – maření způsobilosti k službě, které je součástí trestných činů proti brannosti a civilní službě

Analogicky je ke skutkovým podstatám trestných činů upraven i přestupkový zákon (zákon ČNR č. 200/1990 Sb. v platném znění). Ten nalézá své využití v rámci zneužívání omamných a psychotropních látek v ustanovení § 22, § 29 odst. 1 písm. ch) a ustanovení § 30 odst. 1 písm. d) až j) citovaného zákona.

Výše uvedené zákonné citace komplexně vyplňují záměr zákonodárce v rámci postihu za užívání návykových látek. Samozřejmě je třeba důsledně odlišovat pojem návykové látky viz. ustanovení § 89 odst. 10 trestního zákona a omamné a psychotropní látky viz. ustanovení § 195 odst. 1 trestního zákona. U shora uvedených skutkových podstat trestných činů jej nelze analogicky směřovat a je třeba vždy hledat přesně pojem látky, která byla zneužita, její charakteristické vlastnosti a její určení v dalších souvisejících zákonech, normách a předpisech. Z tohoto je třeba vycházet při právní kvalifikaci konkrétního trestného činu.

1.3 Drogová závislost a kriminalita

Důvody zneužívání drog

Abychom dítěti na hranici dospělosti, ohroženého drogou, mohli účinně pomoci, musíme vědět, proti čemu zasahovat. V předcházení závislosti na drogách je nejúčinnější zaměřit se na důvody, které mladého člověka k užívání drogy vedou. Pokusme se k těmto důvodům přiblížit pomocí naší známé zkušenosti: Proč pijeme alkohol? Z tradice, ze zvyku, z kolegiality, ze soucitu s těmi, co pijí, kvůli chuti,..? Většina z nás, i když si to nechceme vždy přiznat, pije alkoholické nápoje kvůli tomu, že nás zbavují úzkosti, nepříjemných pocitů a vzpomínek, duševní či tělesné bolesti, dovolují nám prostě být „odvázaný“ a zapomenout na každodenní problémy. Tato příjemnější část účinků alkoholu se nazývá psychotropní účinek. Odborným žargonem by se dalo shrnout, že alkohol pijeme kvůli psychotropním účinkům za účelem intoxikace².

Tento důvod, jako při pití alkoholických nápojů je i u mnoha studentů, středoškoláků, kteří drogu zkouší. Potřeba zapomenout na napjatou rodinnou situaci, nevnímat hádky a nadávky rodičů, odpoutat se od všedních starostí, prožít naprosté uvolnění a odpoutání od reality je přítomna zvláště u dětí, které vyrůstají v násilném a konfliktním prostředí, bez zájmu rodičů. Účinek drogy totiž nezávisí jenom na jejím složení, ale i na tom, co od ní člověk očekává.

Vznik závislosti

Člověk žijící v takovémto prostředí, který zkusí drogu, a ta mu umožní prožít výjimečný zážitek, zcela ohromující stav, který nemá možnost v rodině, v prostředí, ve kterém vyrůstá prožít, se lehce k droze vrátí s očekáváním dalších příjemných prožitků. Opakovaným zneužíváním drog se podle druhu drogy rozvíjí u jedince závislost a to buď psychická nebo fyzická nebo obojí. V současné době již není otázkou, zda se dítě k droze dostane, protože dostupnost drog již není aktuální, jakoukoliv drogu je možné si snadno obstarat, ale rozhodné je, zda dítě bude mít potřebu drogu vzít a zda se k ní vrátí. Zde však nehraje roli jen disfunkční rodinné

² PÖTHER, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1999; s.146

prostředí ale mnoho dalších faktorů jako je například tlak vrstevníků, zvědavost na účinky, snaha jít s dobou a další a další okolnosti³.

Jak drogu rozpoznat

Poznat, že naše dítě užívá drogy, není rozhodně jednoduchou záležitostí a vyžaduje alespoň teoretickou přípravu. Podmínkou rozpoznání této skutečnosti, jsou mimo jiné následující dvě věci:

- 1) Přijmout fakt, že kontakty našeho dítěte s drogami nelze nikdy předem vyloučit
- 2) Být s dítětem v blízkém, důvěrném vztahu a být schopen si včas všimnout změn, které se v něm nebo kolem něj dějí

Při zneužívání drog a tím spojené trestné činnosti existují varující známky v chování dítěte, které by v nás měly vzbudit vážné podezření. Mezi ně patří:

- *neobvyklá podrážděnost a agresivita*
- *ztráta chuti k jídlu*
- *ztráta na váze*
- *časté lhaní a tajnůstkářství*
- *výrazná únava a ospalost*
- *náhlé výkyvy nálady od nápadné veselosti a čilosti k depresím a útlumu*
- *pocity ukřivdění, podezírání a obviňování okolí*
- *ztráta zájmu o obtížné činnosti*
- *pasivní postoje až apatie*
- *zhoršení školních výsledků a poruchy soustředění*
- *náhlá ztráta nebo výměna starých přátel*
- *přátelé, kteří drogy užívají*
- *zhoršení péče o svůj zevnějšek*
- *objevení se větších, nevysvětlitelných sum peněz*

³ PÖTHER, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1999; s.152

- *mizení peněz nebo cenností z domova*
- *mizení léků v domácnosti*
- *nevysvětlitelné skvrny a zvláštní zápachy na oděvu*

Mimo tyto obecné příznaky mají jednotlivé skupiny drog specifický soubor projevů vyplývajících z jejich účinků⁴.

Od závislosti k drogové kriminalitě

Jakmile se u jedince rozvine závislost, je to už jen krůček k drogové kriminalitě. Již samotné držení omamných a psychotropních látek je protiprávní, ale hodně záleží na množství, které jedinec u sebe má. Ve chvíli, kdy množství překročí hranici jedné denní dávky, vystavuje se již nebezpečí trestního postihu. Další otázkou jsou v případě závislosti na drogách finance. Člověk, u kterého je již vypěstovaná drogová závislost, drogu potřebuje, ať to stojí, co to stojí, nemůže se bez ní obejít. V případě, že není tak movitý, aby si mohl drogy kupovat z vlastních finančních přebytků, je nucen prodávat své věci, věci rodinných příslušníků, omezovat jiné finanční výdaje (nájem, daně, financování volnočasových aktivit,...). Dostává se do těžkých životních situací, ze kterých uniká sice jen na chvíli, ale zase pomocí drog, jejichž dávky musí stále zvyšovat, aby se dostavily potřebné účinky. A nároky na její získání stále rostou. A pokud jsou finanční zdroje takového jedince vyčerpány, nezbyvá mu nic jiného než si peníze opatřit formou krádeží, podvodů, ale i násilných trestných činů.

Ne vždy musí jít o tak strmý sestup jedince při vzniku drogové závislosti. Ale rozhodně je signálem pro rodiče, když jejich dítě bez patřičného vysvětlení potřebuje stále větší obnosy peněz, když začne rozprodávat své věci, sbírky, na kterých několik let lpěl, když se v rodině začnou ztrácet cennosti a pod.

Dalším projevem drogové kriminality je samotná výroba nebo její distribuce, která sama o sobě přináší značné finanční zdroje. Člověk, který se dostává do kontaktu s drogou se automaticky začleňuje do sítě drogového obchodu. Záleží na něm, jakou pozici zaujme. Buď zůstane pouze posledním článkem tedy konzumentem, nebo začne sám drogy prodávat dalším, čímž si

⁴ PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1999; s.164-165

získává další finanční prostředky nebo se rozhodne, pokud mu to jeho znalosti nebo zkušenosti dovolí, k samotné výrobě (či pěstování) drog. Opět ale naráží na střet se zákonem.

Příčiny delikventního chování mládeže

Kriminologické výzkumy a zkušenosti sociálních pracovníků, policistů, trestních soudců a státních zástupců i personálu věznic potvrzují, že pachatelé trestné činnosti mají celou řadu společných sociálních charakteristik a společných zkušeností, které do značné míry předurčují jejich asociální vývoj. K nejtypičtějším patří disfunkční rodina, změna opatrovnických vztahů v dětství a dospívání (např. umístění do ústavní výchovné péče), problémy související se školní docházkou, ztroskotání v povolání, generační úpadek, nízký sociální statut, sociální a kulturní vyloučení, nestrukturovaný volný čas trávený převážně mimo rodinu a s vrstevníky, poruchy chování a nezvládnutelnost, snížený intelekt, drogová a alkoholová závislost, extremistické postoje apod.

Specifický vliv na šíření sociálně patologických jevů mezi mládeží má nepochybně i rychlost kulturních a sociálních změn probíhajících v České republice. Tyto změny předstihují přirozený generační posun v řadě životních postojů, zkušeností a zvyklostí. Dosavadní sociální hodnoty a standardy jsou odmítány a pro nové chybí nejenom podmínky, ale zejména odpovídající diferencované a přístupné vzory s jasnější strukturou. Do osobního, rodinného i sociálního života se negativně promítá i identifikace s nevhodnými vzory postojů a chování, destabilizace stávajících norem a hodnot, a s tím spojený stres a nejistota. Výsledkem je zdání, že všechno je možné (případně, že nic není nemožné). Tato situace tak s sebou přináší řadu sociálně patologických důsledků - např. netrpělivou snahu rychle se přiblížit novému životnímu stylu. Ten je ovšem některými osobnostně nezralými jedinci chápán pouze jako soubor hmotných znaků, jichž je třeba dosáhnout, a to i za cenu nelegitimních metod, včetně trestné činnosti.

1.4 Okruhy nejvíce vlivných činitelů a jejich charakteristika

Okruhy nejvíce vlivných činitelů

Nejvíce vlivných faktorů, které mohou v posledku zapříčinit drogový problém (máme na mysli jak samotné zneužívání drog, tak s tím spojenou drogovou kriminalitu), nebo naopak mají pozitivní vliv, se rekrutuje především z těchto okruhů činitelů:

- 1) Dědičnost
- 2) Rodina
- 3) Škola
- 4) Vrstevníci
- 5) Volnočasové aktivity
- 6) Ostatní sociální faktory

Tedy jinými slovy jsou to činitelé, které mohou ovlivnit jedince v drogové problematice, a to jak pozitivně a chránit ho, nebo negativně a vystavit ho nebezpečí spojené s drogovou kriminalitou nebo ho dokonce k drogové kriminalitě lákat, nutit apod.

Vliv dědičnosti

Vliv dědičnosti na antisociální chování lidí prokázal i výzkum dětí, které byly adoptovány ihned po porodu. Rodiče jedné skupiny těchto dětí měli antisociální poruchu osobnosti nebo závislost na alkoholu či jiné návykové látce, rodiče druhé skupiny těchto dětí uvedené znaky neměli. Jestliže se biologičtí rodiče adoptovaného dítěte chovali antisociálně, pak byla mnohem větší pravděpodobnost, že se dítě bude v průběhu dospívání rovněž chovat antisociálně: u těchto dětí se útočné chování a další příznaky antisociálního chování objevují častěji než u adoptivních dětí, jejichž biologičtí rodiče se antisociálně nechovali. V dospělosti se u dětí antisociálních rodičů, adoptovaných do jiných rodin, objevuje vyšší výskyt antisociální poruchy osobnosti.

Nepříznivé vztahy v adoptivní rodině, například kriminalita, závislost na drogách nebo rozvod adoptivních rodičů, zvyšují pravděpodobnost antisociálního chování adoptivních dětí nezávisle na jejich genetické vložce.

Dědičnost a vlivy prostředí se tedy mohou na prvcích antisociálního chování podílet nezávisle, Každý kdo uvažuje o adopci, by měl o těchto skutečnostech vědět a znát vlastnosti biologických rodičů dítěte, které chce adoptovat. V opačném případě značně riskuje⁵.

Vliv rodiny

Rodina jako činitel preventivně působící na dítě sehrává v životě dítěte nezaměnitelnou úlohu od jeho narození až po dospělost. Význam rodiny spočívá především ve vlivu na utváření osobnosti jedince, ve výchově, v utváření citových vazeb.

O prevenci tedy hovoříme od narození dítěte, kdy se jedná především o utváření citové složky dítěte, především rodičovskou péčí a láskou s jakou přistupují rodiče k dítěti. S přibývajícím věkem sehrává roli především výchova rodičů, vzory chování samotných rodičů, jejich vztah k normám společnosti, k drogám obecně včetně alkoholu a kouření, k nadměrnému používání léků, k ochraně vlastního zdraví, řešení jakýchkoliv problémů a zátěžových situací, apod. Dítě se musí učit respektovat určitá omezení, hranice, co smí a co nesmí s tím, že by mělo znát pravý důvod těchto omezení. Důležitým faktorem ve správné výchově je komunikace. Nejen zákazy, omezení uchrání dítě před nebezpečím, ale především je to umění si o problému otevřeně pohovořit, najít si čas a cestu vše prodiskutovat.

Rodina je jakýmsi řídicím centrem všech aktivit dítěte nebo by aspoň měla být. Rodiče by měli vědět o aktivitách svého dítěte o jeho zálibách, kamarádech a pozorně by měli vyhodnocovat všechny indicie, které by mohly vést k delikventnímu chování dítěte třeba i drogovou kriminalitou.

Rodiče preventivně působí na dítě po celou dobu, než se dítě osamostatní a začne žít naplno svůj vlastní život. Nikdo nemůže říci, že začal s drogovou prevencí až ve věku třeba dvanácti let svého dítěte. V tomto věku má již dítě

⁵ KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Zlo na každý den, Život s deprivanty I.* Praha: Galén, 2001; s 98

zakódováno nepřeborné množství modelů chování, postojů, názorů, návyků, které se těžko mění navíc, když dítě zůstává ve stejném rodinném prostředí, které ho takto vychovalo a ovlivňovalo nějakým způsobem.

Rodina by měla být v určitém slova smyslu bezpečným přístavem, kde se jeden může spolehnout na druhého. Je však náročné to sladit s druhou částí úkolu: měla by obsahovat dostatečné množství problematických situací, ve kterých by se dítě učilo problémy řešit, získávat odolnost vůči stresu, bolesti i zklamání. Zcela ideální rodina může selhat v přípravě dítěte na život.

Vliv školy

Velký význam v drogové problematice z hlediska prevence sehrává škola. Škola jako instituce, kde děti tráví, dá se říci, část svého života ve věku od šesti let až do dospělosti je velice důležitým činitelem, který značnou měrou ovlivňuje dítě, jak ve vztahu k drogám, tak i ve smyslu utváření zdravé osobnosti jedince. Toto působení lze chápat jako působení profesionální. Na školách jsou někteří učitelé na drogovou problematiku školení, dokáží dětem o drogách kvalifikovaně přednášet a podávat jim informace, které jsou odpovídající věku dítěte.

Žáci jsou v dnešní době s drogovou problematikou seznamovanými přímo v rámci výuky. Zde se učí nejenom drogy poznávat, ale dostávají informace o vzniku drogové závislosti, účincích drog, následcích, jak drogy odmítat, kam se obrátit v nouzi, tedy o drogových centrech a jejich náplní práce a poslání.

Výuka drogové problematiky je i do jisté míry taková past na rodiče. Rodiče by neměli v tomto směru své děti podceňovat a měli by proto zvažovat své výchovné působení, aby svoji případnou neznalostí této problematiky nebo vlastními předsudky a zkreslenými vědomostmi nezpůsobili to, že k nim dítě ztratí důvěru.

Zde jsou důležité kvality pedagoga, který o drogové problematice hovoří. Ve své praxi jsem se setkal i s učitelem základní školy, který vykládal dětem, kde se dá jaká droga koupit, jak sám s drogami experimentoval apod. Tak to je pravý opak správného výchovného a preventivního působení, ale i takové případy nemůžeme opomenout. Z tohoto hlediska bych zmínil ještě jeden případ ze

základní školy v Náchodě, který policie šetřila před třemi roky, kdy sama učitelka byla drogovou dealerkou.

Vliv vrstevníků

Odolat tlaku vrstevníků je obtížnější, než by se na první pohled zdálo. Každý dospívající chlapec nebo dívka touží někam patřit. Ačkoli je tato touha nejpatrnější u dětí vyrůstajících v neúplných rodinách, stejně tak to platí i děti s dobrým rodinným zázemím, které pokud jsou zdravé, potřebují sami sebe definovat jinak, než prostřednictvím svých rodičů. Tato potřeba je součástí hledání nezávislé identity a vlastního místa a postavení ve světě. Sociální skupina, která vyznává určité hodnoty, konkrétní postoje a formuluje určité, obvykle jednoznačné názory, je pro dospívající jakousi náhražkou ještě nerozvinutých vlastních postojů a názorů. S takovou sociální skupinou se dospívající chlapec nebo dívka ztotožní, a zvyšuje si tím svou nízkou sebedůvěru a sebevědomí. Problém je, když postoje a chování v rámci skupiny ohrožují jejího člena na zdraví nebo psychickém vývoji. Pokud si tuto tendenci dospívající chlapec nebo dívka uvědomí, dostává se do rozporu s charakterem a vůlí celé skupiny, a ta ho pod hrozbou vyloučení nutí sdílet jejich názory a formy chování. A zde opět velkou roli sehrává rodina ve významu výchovy a utváření osobnosti jedince. Dítě vyrůstající v disharmonické rodině, kde strádá především citově, má potom daleko silnější vazby na danou sociální skupinu, kde jako náhražku nalézá své uplatnění své místo. Održení od skupiny nebo odmítnout její názory nebo způsoby chování, které je často spojeno se zneužíváním drog a tím spojenou trestnou kriminalitou je pro takového jedince nemyslitelné.

Volnočasové aktivity

Je užitečné vědět, co dělají naše děti ve volném čase. Nejen kde jsou, ale také s kým a co se tam děje. Způsob trávení volného času je totiž faktorem, který často o mnohém vypovídá. Je samozřejmé, že zájmy, koníčky a aktivity se proměňují s věkem, ale je nutno si všimnout náhlých změn a zlomů. Právě překvapivý náhlý a demonstrativní nezájem o původně milovaný způsob trávení volného času může (ale jen „může“) být jedním z projevů příklonu ke drogovému prostředí, nebo

k lidem ať již ke spolužákům nebo kamarádům, kteří s drogami přinejmenším experimentují.

Stejně tak je důležité si všímat, jak děti nakládají a hospodaří s penězi. Za co a kolik utrací. Drogy stojí peníze. Náhlé změny finančního režimu, neodůvodněné utrácení, půjčky nebo dokonce prodávání vlastních věcí jsou jedním z velmi nápadných varovných příznaků. Je nutno dětem naslouchat. Nejen tehdy, když zahájíme rozhovor, ale kdykoli.

Konverzace nemusí vždycky probíhat jen prostřednictvím slov. Je třeba si všímat postojů, hodnocení, celkové orientace dítěte. Je třeba si všímat změn. Náhlé objevení zájmu o drogovou problematiku nebo náhle vzniklé razantní odsuzování všeho „drogového“ mohou být důležitou doplňkovou informací o orientaci dítěte k drogovému prostředí.

Také je nutné si všímat i spolužáků a kamarádů našich dětí, jejich postojů a vzájemných vztahů. Buďme opatrní, ale na druhé straně také dost tolerantní. Ne vše, co se nám nelíbí, musí být nutně rizikové či nebezpečné. Ne každý, kdo mluví tolerantně o marihuaně, ji musí kouřit nebo jinak konzumovat, ne každý, kdo navštěvuje taneční party, musí brát nutně extázi nebo tripy⁶.

Vliv ostatních sociálních faktorů

Do tohoto okruhu faktorů bych zařadil sociální prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, početnost rodiny, etnikum, vliv náboženství, apod.

Tak vezmeme-li sociální prostředí. Ve vztahu k tomuto tématu vycházím z názorů Matouška a Kroftové, kteří se opírají o výzkumná data a popisují, že nejpříznivější půda kriminálního chování mládeže jsou nejnižší vrstvy společnosti, vrstvy lidí bez kvalifikace nebo s nejnižší kvalifikací, vrstvy, v nichž je největší chudoba a největší nezaměstnanost. I když největší počet delikventní mládeže pochází právě z těchto vrstev, tak současný trend je markantní zvyšování kriminality dětí ze středních vrstev, a zvláště překvapivě je navýšení počtu kriminálně jednající mládeže z nejlépe situovaných vrstev⁷.

⁶ VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA. Řekni drogám ne! Desatero drogové prevence; s. 10

⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998; s. 40-41

Příliš mnoho rizikových faktorů

Řada věcí působících na dítě se nezdá být tak hrozných. Ale pozor, navrší-li se takových drobných rizikových faktorů ve vývoji dítěte příliš mnoho a převýší-li mechanismy, kterými je dítě schopno vyrovnávat se s těžkostmi, je zle. "Tisíce drobných, sotva znatelných traumat vytváří jednu trvale nepříznivou životní atmosféru, která je nebezpečnější než dramatický děj. Peklo je to vnitřní, co v sobě nosíme a co v nás působí, ne to vnější, co odkudsi přichází. Kolik lidí žije v pekle tam, kde se neválčí a není bída. Jestliže něco z tohoto pekla třeba jen po kapkách a ve zředěné formě vstupuje do života dítěte, působí to chronickou otravu myšlení a cítění, duše i ducha." Z pekla člověk touží utéci. A nejlépe do ráje. Třeba zrovna do toho klamného drogového.

2. Rodina, její význam v prevenci, porovnání a vyhodnocení s ostatními činiteli

2.1 Historie rodiny a její význam

Rodina, coby instituce, vznikla na počátku lidských dějin jako ochranné společenství, které chrání před vnějším nebezpečím. Sloužila rovněž jako prostředek základních duchovních a materiálních hodnot. Historicky byla rodina místem vzdělávání, dílnou, kde dítě získávalo základní pracovní a řemeslnické dovednosti. Postupem času na sebe některé funkce rodiny převzal stát – péče o nemocné, zestárlé a stát začal ovlivňovat všechny členy rodiny včetně dětí.

I když rodina prošla mnohými přeměnami, její hlavní úloha – ochrana a výchova dětí zůstává. Fungující rodina má pro psychický i tělesný vývoj dítěte zásadní význam. Je prokázáno, že děti vyrůstající bez rodičovské lásky trpí duševními poruchami, úzkostnými stavy nebo závislostí na návykových látkách častěji, než děti vyrůstající v harmonické rodině. Citově zanedbávané děti mají rovněž větší sklon k asociálnímu a anetickému chování a s ním spojené trestné činnosti⁸.

Studie delikventně jednajících mladistvých založené na jejich popisu rodinného prostředí (shrnutí těchto studií viz Snyder a Patterson, 1987) ukazují rodinné prostředí delikventů jako chladné, s minimem rodičovského zájmu o děti. Rodiče jsou dětmi charakterizováni jako pasivní či odmítaví, nezainteresovaní na potřebách dítěte. V takových rodinách je pravděpodobnější, že se u dítěte vyvine některý z druhů nejisté vazby k rodiči, a tím pádem i ke světu dospělých. Častěji asi půjde o vazbu vyhybavou (která je příznačná pro děti rodičů, jíž se cítí nároky dětí přetíženy) a dezorganizovanou (pro niž vytváří půdu agresivní odmítání dítěte, těžké tělesné trestání, eventuálně sexuální zneužívání a přetěžování dítěte dospělými odpověďmi)⁹.

⁸ PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1999; s. 23

⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998; s. 43

Rodina tvoří základní společenskou jednotku. Je rozhodující buňkou společnosti. Základ rodiny vytváří manželé, manželství, intimní vztah muže a ženy. Oni dva jsou stabilitou rodiny, a proto i maximální podpora dobrého manželství by měla být jedním z pilířů drogové prevence

Děti potřebují prarodiče

Rodinu také můžeme chápat i v širším smyslu. A do této bychom mohli dále začlenit i prarodiče, strýčky, tetičky, sestřenice, bratrance... Podle Hauserové děti potřebují pro svůj přirozený vývoj i další kontaktní osoby, než jen otce a matku, se kterými by se mohly ztotožnit. Rodiče jsou z počátku první a nejdůležitější kontaktní osoby, ale s přibývajícím věkem dítě zjišťuje, že ne všichni se chovají jako otec a matka, rozhlíží se kolem sebe a vidí úplně jiný svět, než ten který jim nabízí rodiče.

Také Erik Erikson, známý vývojový psycholog, poukazuje na to, jak je pro dítě důležité, aby získalo informace od co možná největšího počtu různých lidí. Protože dějinné období, ve kterém dítě žije, mu poskytuje jen omezený počet důležitých vzorů, ve kterých by si mohlo sloučit fragmenty své identity do způsobilého celku¹⁰.

Hauserová dále o prarodičích píše jako o lidech, kteří mají na děti většinou dostatek času a mají jednu výhodu, že obvykle milují svá vnoučata jiným způsobem než rodiče. Victor Hugo říká, že je to láska k rostoucímu životu, radost z krásy vzrůstající inteligence, počátku myšlení¹¹.

I podle Juliána Melgosa a Raula Posse jsou prarodiče důležitou složkou rodiny. Sami mají nepostradatelnou, tradiční, mimořádně cennou, dějinnou rodinou moudrost. Tvoří kořeny každé rodiny, a to je pro dítě velmi důležitá hodnota. Vědomí jeho původu mu napomáhá při tvorbě silné identity. Rozvedou-li se rodiče nebo žijí-li v odloučení, měli by dětem kontakt s prarodiči i nadále umožňovat. Rozvod se odehrává mezi rodiči – ne mezi vnoučaty a prarodiči¹².

¹⁰ HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996; s. 45

¹¹ HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996; s. 28

¹² MELGOSA, J., POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. Praha: Advent-Orion, 2003; s. 29

Rozvod

Toto téma by nepochybně pokrylo stránky několika knih – svými aspekty právními, sociálními, psychologickými, výchovnými i morálními. Zde se mu však budeme věnovat jen ve vztahu k možným rizikovým souvislostem s výchovnými problémy a užíváním drog. Berme tedy rozvod jako realitu – lidé se rozvádějí. Legitimní svazek partnerů přestává být realitou, zůstávají vzpomínky, pocity viny, křivdy, ztráty, zlost, smutek, samota a jiné. Pokud se nepodaří vztah, majetkové poměry či péči o děti dořešit, aby se vše po čase uklidnilo a rodiče mohli začít žít život v nových podmínkách, je pravděpodobné, že vše ovlivní nějak i děti.

Možné následky nedořešeného rozchodu:

- očerňování, obviňování druhého partnera (“...kdyby nebyl tvůj táta takovej...bylo by všechno jedno – i teď je úplně k ničemu...”)
- přetrvávající konflikty a nedorozumění, do kterých rodiče zatahují děti, které pak mají tomu druhému něco vzkázat, něco rozsoudit nebo rozhodovat to, co jim nepřísluší.
- absence jednoho z rodičů, který se v důsledku problémů stáhne uražen nebo citově zraněn, a není pak dětem k dispozici
- zavazování dítěte tajemstvím (“...nesmíš mámě říkat, že...”)
- neadekvátní “využívání” dítěte jedním z rodičů (například matka nadměrně potřebuje dceru, aby jí utěšovala, poslouchala její starosti a smutky)
- nedostatečná kontrola a důslednost při výchově (přetížení jednoho z rodičů, pocity viny vůči dítěti, snaha “dělat to jinak”...)
- nadměrná kontrola a náročnost při výchově (snaha “dělat to jinak”, dokázat bývalému partnerovi, že to “jde jinak”, odreagování od vlastních problémů a selhání...)

Z hlediska rizika užívání drog se tyto a některé další problematické důsledky nedořešeného rozvodu mohou projevit v několika směrech:

- dítě na sebe může upozorňovat právě tím chováním, které rodiče nanejvýš zneklidní – pozdními příchody, experimentováním s drogami – možná si říká o zvýšenou pozornost či důslednost
- dítě může užíváním drog vyjadřovat zlost na rodiče za to, že ho připravili o jednoho z nich nebo pocit, že má ideální rodiče apod.
- dítě může užívat drogy, aby zmírnilo negativní emoce, které v něm dění kolem rozvodu mohlo vyvolat
- dítě se může pouštět do problematického chování, aby vytvořilo situace, ve kterých se rozvedení rodiče opět spojí ve společném úsilí se o dítě postarat nebo změnit jeho chování
- dítě se začne nadměrně rychle a silně obracet k vrstevníkům, u kterých hledá vše, co nemůže najít doma – ve skupině lidí, kde se berou drogy, to zákonitě vede k tomu, že se k nim připojí také

Několik myšlenek, které mohou být v rozvodové situaci důležité:

- známé úsloví: Manželem či manželkou člověk může přestat být, rodičem zůstává už do smrti
- v jednáních či hádkách je nutné důsledně oddělovat věci týkající se přímo péče a výchovy o dítě od jiný
- v bitvě o dítě mohou vyhrát jen oba rodiče společně. Vítězství jen jednoho má obvykle po čase trpké následky pro dítě i rodiče samotného
- bolest či zlost dítěte je přirozená a dočasná reakce. Pokud navíc zjistí, že ztratilo jen možnost mít oba rodiče v jednom bytě a partnerství, ale pro něj jsou oba k dispozici, se situací se časem vyrovná možná lépe než rodiče
- dítě víc potřebuje otevřenost ve věcech, které se ho týkají, než náhradní dary či výhody, kterými si může rodič vykupovat své pocity viny

Děti vyrůstající mimo rodinné prostředí

Za pozornost také stojí „zvláštní kategorie dětí“, které rodinné prostředí vůbec nepoznaly. Byly vychovávány v kolektivních institučních zařízeních; obvykle prošly celou sérií náhradních domovů. Tyto v pravém slova smyslu deprivované děti mají nejen oslabenou schopnost navazovat vztahy a nalézt v nich uspokojení,

mají i oslabený smysl pro „civilní“ realitu. Jejich delikventní chování během dospívání a časně dospělosti může být někdy projevem naivity a „vrstevnického“ vidění světa, které neměly možnost korigovat v dlouhodobém vztahu k respektovanému dospělému a také ve vztahu k mimoústavním institucím. Jejich adaptace na ústav je samozřejmě lepší než adaptace na samostatný život mimo ústav, proto pro ně může být vazba i vězení vlastně známým prostředím, které nevědomky upřednostňují před náročnou samostatností života na svobodě¹³.

Členění prevence v rodinném prostředí

Drogovou prevenci v rodině můžeme vidět z několika hledisek. Zaměřil jsem se na dvě, z mého pohledu, ty základní. Jedním z nich je rozdělení podle věku dítě, neboť jinak budeme na dítě působit v jeho 5 letech a jinak v jeho 15 letech. Druhým hlediskem je působení rodiny z hlediska míry ohrožení dítěte drogou, tedy o prevenci primární, sekundární, či terciární.

Pro znázornění odlišností ve vztahu k věku dítě jsem použil model Nešpora a Csémy, kteří prevenci rozdělují do následujících věkových skupin:

I. Od narození do 1 roku

V tomto věku považuje za preventivní prvek péči a vřelost a to především ze strany matky, na které je dítě většinou závislé. Zkušenost s přiměřeně pečující a laskavou matkou může dítěti v dospělém věku pomoci důvěřovat okolí.

II. Od 1 roku do 3 let

V tomto věkovém by měli rodiče dávat dítěti prostor, aby se samo prosazovalo s určitými omezeními. Dítě se v tomto věku odděluje od matky a začíná si prosazovat svoji vůli.

III. Od 3 do 6 let

Dítě v tomto věku začíná poznávat a pronikat do širšího světa. Dostává se do prostředí školky, vrstevníků, sousedů, jeho chování se dostává v příznivém případě do souladu s autoritou rodičů, získává cíl a smysl.

¹³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998; s. 43

V tomto věku by měli rodiče seznamovat dítě i s možným nebezpečím, které mu případně hrozí, měli by již dítě učit přiměřeně k jeho věku, jak tomuto nebezpečí předcházet, dítě se již nemá spoléhat pouze na všemocnou ochranu rodičů. Zároveň je důležité v dítěti pěstovat úctu ke svému zdraví, jak zdraví správně chránit a ho podporovat.

IV. Od 7 do 12 let

V tomto věku je již dítě dost zralé, aby se začalo s cílenou prevencí proti škodám způsobeným alkoholismem, tabákem a jinými drogami. Je důležité pokračovat ve zdůrazňování hodnoty zdraví a vštěpovat mu přání být zdrav. Postupnými výchovnými procesy přeměňovat tyto informace v pravidla a návyky s patřičným vysvětlením. Dítě začíná být v tomto věku schopno rozumě uvažovat. Učí se vycházet s vrstevníky, zapojuje se do skupiny, duševně pracuje, začíná uspokojovat své duševní i tělesné potřeby.

V. Od 13 do 22 let

Tento věk považuje Nešpor za náročný, neboť v něm dochází k dozrávání tělesnému i duševnímu. Dítě objevuje a rozvíjí schopnost řešit problémy, rozhodovat se, abstraktně myslet, vytvářet hypotézy, věci spojovat. V tomto věku se dítě postupně začíná odpoutávat od rodiny a začíná se osamostatňovat. Vývoj dítěte je v tomto období doprovázen jakousi vzpourou. Dítě si okruh rodiny rozšiřuje o vrstevníky a kamarády, kteří mu mohou pomoci se alkoholem a drogám vyhnout, nebo naopak představují pro něho nebezpečí. Prevenci v této skupině věku považuje za zásadně důležitou, protože bývá zvlášť ohrožena. Zneužívání alkoholu a drog v dospívání může vést k rychlému vytvoření návyku¹⁴.

Jak vyplývá z uvedeného modelu, drogovou otázku nemůžeme považovat jako samostatnou kapitolu dospívajících dětí a dospělých, ale jedná se o celý výchovný komplex od narození až po dospělost.

¹⁴ NEŠPOR, K., CSÉMY L. *Alkohol drogy a vaše děti*. Praha: MŠMT a Besip, 1995; s. 20

Přes rozdělení prevence podle věku, můžeme postupně přejít k druhému členění a to podle druhu prevence, neboť obě členění se vzájemně prolínají. Jak je zřejmé z modelu prevence podle věku, tak kategorie ve věku dítěte od narození do 12 let věku zařadíme do **prevence primární**, tedy do působení, kdy dítě před drogou varujeme, vychováváme, aby se do drogového problému nedostalo a děláme všechno proto, abychom ho před drogou uchránili. Poslední věkové kategorie (13 až 22 let; hranice 22 let může být podle různých autorů různá, podle XY je považována horní hranice mládeže 30 let) je již kritická. I v této kategorii bude stejně důležitá primární prevence, kdy částečně zúročíme výchovu v předešlých letech, ale i přes veškerou snahu rodičů se dítě do problému s drogou může dostat. Pak je nutné problém řešit a jsme ve stádiu **sekundární prevence**, ve stádiu, kdy se snažíme dítěti pomoci dostat se z drogového problému, závislosti. V tomto období zkoumáme rozsah závislosti, je vhodné, či přímo nutné vyhledat odbornou pomoc, začít s léčením. Ovšem v žádném případě bychom si neměli myslet, že vše necháme na tzv. odbornících. Ti jsou od toho, aby pomohli nejen dítěti, ale celé rodině se s problémem vypořádat. Nadále bude hrát rodina velmi důležitou úlohu, aby se dítě z drogové závislosti dostalo. Zde musí nastat propojení všech složek, které budou s dítětem pracovat. Rodina, škola, lékař terapeut, přátelé dítěte, a další.

Je třeba si uvědomit, že závislost je nemoc a podle toho k dítěti přistupovat. Výhrůžky typu „ještě jednou a půjdeš z domu“ a podobné jsou naprosto zbytečné a neúčinné. Dítě, aby se z problému dostalo, bude potřebovat oporu, motivaci, najít jiný smysl života. Je vhodné hledat příčinu vzniku užívání drog, aby se dítě do podobného problému už nestalo. Důvody mohou být různé, zvědavost, únik ze stresových situací, a další.

Postoj toxikomana k léčbě se vyvíjí tak, jak rostou jeho informace o tom, co se s ním špatného děje. Nejprve popírá, že má vůbec nějaké problémy - a už vůbec ne s drogou. Pak popírá, že potřebuje pomoc odborníka, určitý druh léčby, smlouvá.

Motivaci pacienta k léčbě komplikuje paradoxně naše úsilí o minimalizaci škodlivých následků, protože teprve až droga přestane být "všedávající" a začne

být pocíťována jako něco, co brání a svazuje, je možné, aby došlo k zásadnímu rozhodnutí něco změnit - a to je pro léčbu podstatné.

Rodiče mají vlastně jedinou možnost. Nastolit fungující pravidla a dbát na jejich důsledné dodržování včetně sankcí. A neměli by zapomínat pečovat taky sami o sebe a žít svůj běžný život. Jedině tak si mohou zachovat dost síly a nepropadat předčasně beznaději.

Léčba toxikomanů je zdlouhavá a komplikovaná. Existují různé způsoby a formy odstupňované víceméně podle hloubky a délky trvání závislosti. Charitativní instituce azylového typu pečují o ty, kteří nejsou schopni podstatné změny životního stylu. Kontaktní centra jsou vhodná pro závislé, kteří nejsou ochotni k systematictější práci - usilují hlavně o navázání kontaktu a zabránění největším postižením.

Detoxikace se provádějí v psychiatrických léčebnách a jsou provázeny krátkodobou psychoterapií s cílem motivovat pacienta k abstinenci a nástupu ústavní léčby. Ústavní léčení trvá od několika týdnů po několik let - záleží na schopnosti a motivaci pacienta. Obvykle probíhá v terapeutické komunitě s multidisciplinárním týmem.

A posledním druhem prevence je **prevence terciární**, tedy stádium, kdy se zmírňují následky, které užívání drog způsobuje. I když je tento druh prevence charakteristický především pro různá centra drogové pomoci, hraje v něm i rodina svou úlohu. Jako příklad bych uvedl případ mého kamaráda. V sedmnácti letech okusil „kouzlo“ drogy a v krátké době se dostal do závislosti. Na jeho problém s drogami se přišlo relativně brzy, jak z jeho chování, tak i z náhlé změny přátel a nového okruhu osob, se kterými se začal stýkat. V bytě, kde žil se svými rodiči se začaly ztrácet cennosti a peníze, přestal chodit do školy, opustil své koníčky, stal se z něho úplně někdo jiný. Rodiče se snažili o rozumné řešení, hledali pomoc u odborníků, vyzkoušeli řadu rad, ale ze strany Martina nebyl zájem, snaha. Když vyzkoušeli mnohé řešení, která se minula účinkem, včetně toho, že Martinovi zakázali vstupovat do bytu, dohodli se alespoň na takovém tzv. krizovém řešení. Nechtěli nechat syna spát někde na ulici a tak může v současné době doma pouze

přespat. Rodiče odvezli z domu cenné věci, nenechávají doma žádné větší obnosy peněz a Martin může být v bytě pouze za jejich přítomnosti. Sice se jim nepodařilo drogový problém vyřešit, ale snaží se zmírnit dopad zneužívání drog na svého syna, vytvářením základního sociálního zázemí.

2.2 Vliv rodiny na utváření osobnosti jedince

Tvorba osobnosti člověka není záležitostí jen nějakého krátkého období, nebo jen dětství nebo podobně, ale je to složitý proces vytváření osobnostních vlastností člověka od narození po celý život, který je významně ovlivněn i dědičností.

To jak se jedinec vypořádá s nástrahami života, tedy i s problémy v oblasti drog a drogové kriminality, záleží především na jeho vlastní osobnosti. Všechny vlivy, o kterých ve své práci hovořím, působí na mladého člověka v tom smyslu, že ovlivňují jeho vlastní přesvědčení, utváření postojů, názorů, modelů chování, apod.

Ať již ve škole, mezi kamarády, na hřišti, v zájmovém kolektivu a kdekoli jinde se dnes může dítě s drogou setkat. Všechny tyto vyjmenované okruhy mají jedno společné a to právě dítě, jedince, který se musí nějak v ten moment zachovat, zaujmout postoj, vyjádřit názor.

Jedním z hlavních důvodů, proč se domnívám, že osobnost mladého člověka, dítěte je velmi důležitá, je skutečnost, aby jedinec uměl říci **ne**. Je velmi těžké říci ne, nedám si cigaretu, když se právě dítě dostalo do hloučku svých nejlepších kamarádů, kteří buď již kouří, nebo začínají experimentovat s kouřením a ono je jediné, které nechce porušit své přesvědčení, nechce zradit sám sebe a podlehnout. Na druhou stranu se v daný okamžik musí cítit jako někdo, kdo do tohoto kolektivu nepatří, kdo překáží, kdo bude terčem výsměchu, opovržení a dokonce se může stát, že bude i z kolektivu vyloučen, a to i přes to, že jinak si s ostatními velice dobře rozumí a během jiných aktivit spolu vychází a jsou skvělí kamarádi. To je ten okamžik, kdy se jedinec musí rozhodnout. A to je ten okamžik, který rozhoduje. V tento moment se mají zúročit všechny výchovné prostředky, metody, kterými byl jedince doposud ovlivňován.

Zde je ten moment, který je předmětem častých diskuzí o tom, kdy začít s drogovou prevencí. Protože když už se dítě do tohoto okamžiku dostane, kdy se bude muset sám rozhodnout, měl by být už dostatečně vybaven znalostmi nejen o drogách, účincích,..., ale především i tím, jak se má v podobných situacích zachovat. Je mi jasné, že výchova neobsáhne všechny modely situací, do kterých se dítě může dostat, ale dítě by mělo mít určitou představu. Mělo by být na takové situace částečně připravené

Pokud není dítě dost silné, podlehne, zkusí svoji první cigaretu, zjistí, že to vlastně nic není, zkusí to podruhé, potřetí atd. Jak již jsem uvedl, tento okamžik rozhoduje. Je zapotřebí, vychovat z dítěte takovou osobnost, aby nejenom dokázalo zhodnotit, co je dobré a co špatné, ale také, aby se dokázalo ovládat v situacích, kdy bude pod tlakem okolí k něčemu nuceno. Aby dokázalo říci v pravou chvíli „ne“ a na svém postoji si trvalo. Ideální by bylo myslet si, že dítě nejenom nebude chtít drogu, ať již v podobě cigarety, alkoholu nebo jiné návykové látky užít samo, ale ještě bude odvracet hrozbu užívání těchto látek u druhých a strhovat na svou stranu i další. To je však výsada vůdčích osobností.

V případě drog tzv. civilizačních jako jsou cigarety, alkohol nemusí být ještě první zkušenost s touto drogou katastrofální v souvislosti s návykovostí. Dítě, které vykouří svou první cigaretu i přes to, že nechtělo a jen podleгло okolí, se naopak může ve svém postoji ke kouření i utvrdit. Ne jenže mu kouření nechutnalo, ale může se mu udělat nevolno, může zvracet a tato zkušenost ho z další konzumace může na dlouho odradit. Podobné to může být s alkoholem. U těchto drog nevzniká zvyk s jedním užitím. Horší je to s drogami typu heroin a podobnými, u kterých již první aplikace v těle člověka vyvolává návykovost a tělo již vyžaduje další dávky.

Může nastat i situace, kdy se dítě bude rozhodovat v přítomnosti dospělého. Tímto problémem se zabývá ve svém díle Elliottová. *Není správné, aby se dítě učilo ve všem dospělého poslechnout a plnilo tak jejich vůli a mnoha dětem připadne za těžko odporovat dospělým. Zde sehrává důležitou úlohu praktické procvičování odpovědi „ne“ aby ji mohli prakticky uplatnit, požádá-li je někdo, aby udělaly něco, co je uvádí do rozpaků nebo co v nich vzbuzuje nepříjemné pocity. Avšak vzhledem ke strachu z možného násilí se dítěti vždy nemusí podařit odmítnout. Pak bude nutné požadavku dospělého vyhovět a až pak dodatečně vyhledat pomoc tím, že dítě oznámí, co se mu přihodilo. Při tomto nácviku, aby se*

dítě nebálo říkat ne je vhodné dítě upozornit, že jsou situace, kdy se jim to prostě nepodaří, ale že i pak v rodičích naleznou spolehlivou oporu¹⁵.

Rodiče jako zdroj uspokojení potřeb dítěte

Aby se dítě mohlo vyvíjet po duševní a charakterové stránce v osobnost zdravou a společností užitečnou, která dokáže odolat nástrahám, které drogy přináší, musí být rodina pro něho zdrojem uspokojení většiny jeho základních psychických potřeb. V prvních letech života je pak její vliv naprosto převažující a nejdůležitější¹⁶.

Vnější vlivy v rodině

Podle Nešpora bývají vnější vlivy v rodině, kde dítě vyrůstá, často důležitější než dědičnost. Na úrovni rodiny také existuje velké množství rizikových a ochranných činitelů:

1) Rizikové činitele (zvyšují riziko problémů s návykovými látkami):

- nedostatek času na dítě zvláště v časném dětství (citová deprivace v dětství)
- nedostatek citové vazby dítěte
- malá péče nedostatečný dohled
- nesoustavná a přehnaná přísnost střídaná zanedbáváním dítěte
- nejasná pravidla týkající se chování dítěte
- dlouhodobý manželský konflikt mezi rodiči
- rodiče na výchově dítěte nespolupracují
- rodiče schvalují alkohol a jiné návykové látky u dětí
- někdo z rodičů nebo sourozenců žijících ve společné domácnosti zneužívá alkohol nebo jiné návykové látky
- rodiče jsou osamělí, vůči společnosti lhostejní nebo výslovně nepřátelští
- výchova nepomáhá vytvářet dobré vztahy dítěte s dospělými mimo rodinu

¹⁵ ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 1995; s. 21-22

¹⁶ ŠINDELÁŘ, J. *Rodinné klima mladistvých pachatelů*. Brno, 2002; s. 2

- malá očekávání od dítěte a podceňování ho nebo naopak přehnaná ctižádost rodičů
- špatné duševní a společenské fungování rodičů
- časté stěhování rodiny
- duševní problémy nebo nevyrovnanost rodičů
- chudoba či nezaměstnanost rodičů
- sexuální zneužití nebo týrání dítěte v rodině
- rodiče nevytvářejí prostor pro kvalitní zájmy a záliby
- rodina ve zmatku, špatně fungující, nejasné nebo nepřiměřené rozdělení rolí
- výchova pouze jedním rodičem bez pomoci dalších příbuzných
- dítě žije bez rodiny a bez domova
- špatné mezigenerační vztahy a mezigenerační spolupráce s prarodiči) i špatné vztahy v širší rodině

2) Ochranné činitele (snižují riziko problémů s návykovými látkami)

- přiměřená péče, dostatek času na dítě, zejména v časném dětství
- pevné citové vazby dítěte
- dostatečná péče, přiměřený dohled
- styl výchovy je vřelý a středně omezující (tedy ani přehnaně přísný, ani bezvládní), Výchova je laskavá a důsledná
- jasná pravidla týkající se chování dítěte
- dobré vztahy mezi rodiči
- rodiče na výchově spolupracují
- rodiče ani sourozenci neschvalují alkohol
- nikdo z rodičů ani sourozenců žijících ve společné domácnosti nezneužívá alkohol ani jiné návykové látky
- rodiče jsou společenšší a mají prosociální cítění. Cení si dobrých hodnot, jako je např. Vzdělání, přátelství a pomoc druhým
- výchova pomáhá vytvářet kvalitní vztahy dítěte a dospělými mimo rodinu
- přiměřená a jasná očekávání od dítěte, respekt vůči němu
- dobré přizpůsobování rodičů ve společnosti
- stabilita prostředí, ve kterém dítě vyrůstá

- rodiče jsou duševně zdraví a vyrovnaní
- je zajištěno přiměřené uspokojování hmotných potřeb dítěte
- dítě je v rodině v bezpečí
- rodiče vytváří prostor pro kvalitní zájmy a záliby
- sdílená zodpovědnost v rodině. Přiměřené a jasné rozdělení rolí, rodina dobře funguje
- výchova v úplné rodině
- výchova v rodině jako takové
- dobré mezigenerační vztahy a mezigenerační spolupráce i dobré vztahy v širší rodině

2.3 Různé výchovné způsoby a jejich účinky

Společná výchova

Zdrojem oprávněných obav je slábnoucí vazba mezi rodičovstvím a partnerstvím příznačná pro všechny postindustriální společnosti. Děti vychovávané jen jedním z rodičů (ve všech zemích jsou to ve zdrcující většině matky) mají podle mezinárodních srovnávacích studií, jenž jsou dnes k dispozici, o něco horší výsledky ve škole, víc zdravotních problémů a psychických problémů a také více střetů se zákonem než děti ze srovnatelné socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči. Přítomnost otce v rodině soudový výzkum jasně ukazuje jako faktor, který brání delikvenci syna. Chlapci žijící ve společné domácnosti s vlastním otcem mají významně menší sklon přestupovat meze zákona než chlapci žijící bez otce, či s nevlastním otcem¹⁷.

Rizika v životním stylu rodiny

Mnohdy máme tendenci hledat v pozadí problémového chování dětí rozpadající se a zanedbávající rodinné prostředí. Říkáme si, že nás se to netýká. Děláme pro své dítě maximum, věnujeme mu svůj čas a větší než velké množství lásky. A potomek to ochotně snáší. Ale pouze do té doby než mu naše láskyplná

¹⁷ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998; s. 40

náruč začne být těsná. "Hodné" děti obvykle nemanifestují svou potřebu uniknout z dosahu rodičovské péče. Neprchají s ranečkem nejosobnějších věcí vstříc lákavé dospělosti. Jen tak potichoučku a nenápadně zkoušejí, co si vlastně mohou dovolit. Kam až sahá rodičovská kontrola a jak je možné opustit její akční rádius. A právě v tomto momentě může zákeřná shoda náhod přivést vaše dítě droze.

Vedle osobnostních dispozic a specifických účinků jednotlivých drog je právě prostředí, v němž jedinec žije, tím nejvýznamnějším spouštěcím faktorem pro vznik závislosti.

Říci, že své děti vychováváme systematicky a vždy s jasným záměrem by bylo značnou nadsázkou. Učíme je chodit na nočník, zdravit, děkovat. Většina našeho výchovného působení však probíhá jaksi mimochodem. Stará známa psychologická poučka říká, že dítě daleko více než slovy vychováváme svými činy. Děti přejímají naše vzorce chování, naše postoje, hodnoty. Životní styl rodiny, životospráva, trávení volného času, to vše dítě od malička nasává a považuje za normu. A právě zde leží další rizikové místo rodinné protidrogové prevence. Připočteme-li k pasivně konzumnímu stylu života svůj benevolentní postoj k alkoholu a kouření (ne nadarmo jsou nazývány legálními drogami), popostrkujeme své dítě zase o krůček blíže k experimentům s drogou nelegální. Odborníci již dávno rozbili mýtus o marihuaně jako vstupní droze k užívání drog "tvrdých" (Sananim uvádí, že jen 3-5% kuřáků marihuany se později dopracuje k závislosti na pervitinu, heroinu, či kokainu). Pro pozdější vznik závislosti je daleko větším rizikem právě konzumace alkoholu a tabáku. Zjednodušeně se dá říci, že čím dříve začne dospívající člověk pít a kouřit, tím je pravděpodobnější, že se nakonec (buď přes zmiňovanou marihuanu) dostane až k "tvrdým drogám". V žádném případě to ale není obhajoba pro populární "lehkou" marihuanu, extázi nebo LSD. Tyto drogy sice málokdy vedou k závislosti, jejich užívání však může významně poškozovat duševní i tělesné zdraví

Nadměrná volnost a nedostatek kontaktu mezi rodiči a prostředím dítěte

Se svobodou je spojená volnost – a zoufalé úvahy některých rodičů. Nejsou si jisti, co je v současnosti normální: může čtrnáctiletý kluk chodit na house party do rána? Trávit s kamarády víkendy na chatě? Může chodit jejich vzorná dcera

večer domů denně v osm večer? Mají právo znát a kontrolovat kam opravdu chodí? Smí se seznámit s kamarády svých dětí? Kde končí svoboda a začíná chaos? Kde končí odpovědnost rodičů a kde začíná nadměrná kontrola, která jim s dětmi pokazí vztahy?

Někteří rodiče jsou přehnaně ohleduplní k soukromí dítěte. Může to souviset s tím, že oni samotní prošli jinou výchovou. Jejich rodiče jim do všeho zasahovali a mají pocit, že neměli žádnou svobodu. Ve snaze svým dětem poskytnout lepší dětství je však vlastně opustí – nabídnou jim, že kdyby něco potřebovali, mohou za nimi přijít. To však nemusí stačit. Když svěříte svobodu, která patří dvacetiletému do rukou dvanáctiletému, naloží s ní pravděpodobně velmi problematicky. Jiní rodiče uzavřou s dítětem jakousi obchodní smlouvu: dobré známky = dostatek volného času. V extrémních případech k tomu ještě zastávají názor typu: “Dítě má studovat a ne dělat doma uklízečku. Když ve škole funguje, má mít volnost, kterou chce.” V důsledku takového přístupu tráví třináctiletá několik večerů v týdnu mimo rodinu, pravidelně jezdí s partou na chatu, chodí čas od času na diskotéku (vždyť se vždycky vrátí přesně), okruh jejích známých nezná nikdo, ani její sestra. Díky obchodnímu duchu výchovné dohody se vytratilo několik důležitých věcí: společný čas rodiny trávený v zábavě i práci, čas na klidný dialog mezi dítětem a rodičem, možnost učit se o partnerských vztazích díky pohledu na vztah rodičů, prostor pro učení se umění zvládání konfliktů atd.

Dítě se tak dostává do světa dospělých příliš rychle. Nemůže využít rodiče jako vzor chování ani jejich zkušenosti při výběru přátel a známých stejně jako jejich sílu, která by mu umožnila zvolit někdy méně příjemnou variantu trávení večera – ale o to užitečnější.

Volná výchova

(doneslávna ještě tolik propagovaná) a rozmazlování se projevuje obdobně jako nepřijetí dítěte. Jak často slyším od mladých lidí chycených do drogové pasti: "...mohl jsem si vždycky dělat, co jsem chtěl..., ...dostala jsem, nač jsem si jen vzpomněla..." Věřte, že to není říkáno s hrdostí, uspokojením, ale naopak s hořkostí, lítostí, zmatkem, tichou výčitkou. Děti vychovávané ve volnosti, ničím neomezované, se těžko mohou naučit sebeovládání, těžko se naučí zvládat

konfliktní situace, těžko se budou vyrovnávat s náročnými požadavky života. Tomuto se učí v *káznění nejbližšími, které je uplatňováno s láskou a s citem, v pevných hranicích, které jim jsou dávány a věku a schopnostem přiměřenými požadavky na ně kladenými*. Droga se pro dospívající, dříve neomezované děti, stává rychlým a bezproblémovým (zpočátku) řešením stoupajících životních nároků.

Přílišná péče

Jedním z nejtěžších rodičovských úkolů je vnímat dospívání dítěte, dovolit mu být samostatný, nést odpovědnost za své činy. V momentě, kdy jsou pouta mateřské lásky příliš těsná, zatouží dítě unikat za každou cenu. Nemale procento narkomanů má na začátku své drogové kariéry právě takovýto bezhlavý únik z láskyplného domova přetékajícího péčí a blahobytem.

Pasivní přístup rodičů

Na děti působí ničivě i pasivní přístup rodičů k dětem, jejich přednostní věnování se práci, zálibám, stálý nedostatek času. I když děti postupem času již rodičovskou péčí nevyžadují, neznamená to, že ji nepotřebují. Je to jen reakce na stálé odmítání a nezájem rodičů a tak ztrácejí naději, že to někdy bude lepší a hledají jiné cesty, ale nesmíme zapomínat, že při tom značně citově strádají a jejich citový deficit se určitě odrazí v jejich rozvoji osobnosti.

Citové vydírání

Pozor také na citové vydírání - např. "... kdybys mě měl rád, nikdy bys tohle nemohl udělat..." (rodičovská láska má být bezpodmínečná) nebo vzbuzování pocitu viny: "... ty mě jednou zničíš..., ...kdyby nebylo tebe... ," ale také nepřiměřené požadavky, kdy dítě nevědomky nahrazuje chybějícího anebo málo dostupného partnera: "...tak si představ, dnes mi šefová..., ...ty taky nikdy nic nezařídíš...". Ani tento přístup rodičů nedává dítěti nic dobrého, jen to charakterizuje náš špatný postoj k výchově dítěte.

Když dítě “musí” být příliš hodné a dokonalé

Dalším nepříznivým důsledkem nadměrného protěžování zodpovědného dítěte je to, že ještě nedokáže zvládnout volnost a odpovědnost, kterou mu rodiče v dobré vůli svěřují. Hodná dívka si tak může sama víc a víc rozhodovat o tom, kolik času a s kým a čím bude trávit. Rodiče necítí potřebu jí kontrolovat, možná by jim to i připadlo divné a nedůstojné. Může se však dostat do situací, na které nestačí. Některé dívky, které od patnácti začaly žít extrémně “divokým” životním stylem, byly původně těmi odpovědnými a hodnými dcerami. Klid, věkově neadekvátní odpovědnost, rozumnost a úcta ze strany dospělých jim najednou začaly bránit ve zdravém vývoji, ke kterému patří i zlobení, dětinské chování, chyby, vzteklost, rebelie. K takovým pubertálním výstřelkům se však dokázaly odhodlat jen v úplně jiném prostředí – a za pomoci rizikových způsobů: s alkoholem a pod vlivem drogy najednou zjistily, že dokážou být spontánní a říct druhým něco od plic. Že nemusí v tu chvíli cítit výčitky, že se nechovají úplně vhodně. A nakonec mohou zjistit, že pod vlivem třeba pervitinu dokážou i rodičům ukázat, že nejsou jen takové panenky. Ale to už z nich nemluví jen jejich zdravé sebevědomí a adolescentní bouřlivost, ale uměle vyvolaná podrážděnost a sebevědomí toxikomana.

Správný rodičovský příklad

Nesmíme zapomínat na skutečnost, že významnou úlohu v prevenci rodiny drogové kriminality mládeže jsou oni sami jako vzor, aniž jde o cílenou výchovu. Prostředí, ve kterém děti vyrůstají, na ně výrazně působí ať pozitivně, či záporně.

Pozitivní efekt přináší rodinné prostředí s jasně vyjádřeným negativním postojem rodičů vůči drogám. Vztahy v rodině, postoj rodičů vůči legálním drogám, tedy alkoholu a cigaretám, je neobyčejně významný. Děti si všímají postojů, názorů rodičů, jejich chování, jejich vyjadřování vlastních myšlenek k problematice drog. Ale především také samotnou konzumaci drog a to včetně alkoholu a cigaret. Děti z rodin kuřáků nebo z rodin, v nichž je jeden z rodičů nebo oba alkoholici, považují kouření a konzumaci alkoholu jako zcela běžný jev, aniž by si uvědomovaly škodlivost tohoto počínání a vliv na zdraví.

Je statisticky prokázáno, že v rodinách, kde jeden nebo oba rodiče jsou závislí na alkoholu, se v potomstvu toto onemocnění vyskytuje častěji. Dělejme prostě jen to, co chceme, aby dělaly naše děti a naopak¹⁸.

Je nesmírně důležité být pro dítě správným vzorem zdravého životního stylu. Nemůžeme moralizovat o škodlivosti kouření, pokud si tento zlovyk sami nedokážete odpustit. Musíme se vyhnout řečem o tom, že víno není alkohol, když jej denně popíjíme nebo dokonce podstrkovat svým sotva rozum beroucím potomkům sklenku piva "pro lepší trávení". A to platí i v nadměrném používání léků, řešit pilulkami každou dětskou bolístku. Jednoduchý vzorec, který záhy pochopí i malé dítě pilulka mi udělá dobře, je zcela logickým vysvětlením pro pozdější experimenty s drogou.

Sám jsem se ve své praxi, při projednávání drogového deliktu mladistvého, setkal s případem, že matka delikventa při správním řízení nabádala syna, aby vypovídal, že nekouřil konopí, ale kopřivy atd. Po pečlivém prošetření případu vyšlo najevo, že sama matka byla ta, která konopí jak pěstovala, tak i konzumovala. Syn, který spontánně vypovídal o tom, jak jeho matka na zahradě pěstuje rostliny konopí, poté ho suší na půdě a poté konzumuje, si ani v nejmenším nepřipouštěl, že se jeho matka dopouští něčeho protiprávního, navíc zdraví škodlivého a sám začal po vzoru matky konopí konzumovat také.

Co dostává dítě do vínku ze vztahu mezi rodiči? Zjednodušeně řečeno kopii pro své vlastní budoucí manželství. Jakoby se vzájemná manželská harmonie a shoda nebo naopak neupřímnost, hádky, cizoložství a rozvody dědily z generace na generaci. Rovněž děti vychovávané s láskou a s ne-láskou předávají lásku a ne-lásku z jedné generace na druhou. Bohužel to platí také o drogách (včetně alkoholu). Dítě z rodiny, kde je jeden nebo oba rodiče závislí na drogách (včetně alkoholu) platí, že jejich děti budou v dospívání a dospělosti ohroženi drogou několikanásobně víc než děti z rodin, kde se tento problém nevyskytuje.

¹⁸ VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA. *Řekni drogám ne!* Desatero drogové prevence, s. 15

Úloha matky

Ústřední roli v tělesném a psychickém vývoji dítěte hraje jeho matka. Je chápána jako součást psychiky dítěte a dítě ji vnímá jako část sebe. Matka funguje jako bariéra, která reguluje úzkost dítěte v neschopnosti bránit se a tlumí nápor negativních vlivů prostředí na dítě. Láska matky se nedá ničím nahradit. Vždyť dítě je po celých devět měsíců od početí až po narození součástí matky, vnímá její úzkost, radost, pocity štěstí, smutku. Pouta dítěte a matky jsou přirozeně daleko pevnější než pouta k otci.

Úloha otce

Úloha otce jako chladné autority, který trestá, zvyšuje hlas a hubuje není tím nelepším řešením při výchově dítěte. Otec si získá větší důvěru a autoritu tím, čím více se bude dítěti věnovat, čím více bude střídat čas, kdy mu bude klást nějaké meze s časem, kdy si s dítětem bude hrát, bude mu vyprávět, chodit na procházky apod.

Všeobecně velmi důležitým okamžikem ve výchově dítěte a pro získání autority, ke které bude dítě vzhlížet s úctou a bude mu příkladem, je úcta tatínka, kterou projevuje k mamince. Jestliže dítě vidí, že tatínek si jeho maminky váží a chrání ji, bude ho rovněž respektovat a jeho slova budou mít pro ně váhu. I když je ještě malé, bude ho obdivovat za to, že podporuje maminku, osobu, která je mu nejbližší. Zároveň bude mnohem více respektovat maminku, projevuje-li tatínek náklonnost, podporu a obdiv. Tak to platí i opačně. Kladným přístupem k sobě dávají rodiče dobrý příklad svému dítěti v jeho formování jeho osobnosti. Získáním přirozené autority a respektu dítěte je velmi důležitým prvkem v době, kdy se dítě ocitne v těžké životní situaci, před závažným problémem¹⁹.

Problém mužského výchovného vlivu spočívá spíš v nadměrném odstupu, nadměrně kritickému přístupu na jedné straně a izolací od rodinných záležitostí na straně druhé. To, co otec do rodiny přináší, je totiž zcela jiného druhu, než to, co má k dispozici matka. Umí k problémům přistupovat častěji racionálněji, jde mu snáze některé věci zdravě odlehčit, uklidnit druhé tím, že bude lépe, odvést

¹⁹ ANTIER, E. *Agresivita dětí*. Praha: Portál, 2004; s. 33

pozornost od nepříjemných stavů humorem nebo aktivitou. Pro dceru bývá prvním mužem v jejich životě, kterého mají rády, podle kterého posuzují možného partnera a podle jehož zájmů hodnotí i samy sebe. Pro syna bývá průvodcem světem mužů, koníčků, strojů, sportů a boje. Bez jeho síly, odvahy, trochu bezohlednosti a humoru je pro kluky mnohem složitější stát se mužem.

Vztah k drogám jako společenskému jevu, na kterém se lámou některé otázky morálky, etiky, filozofie spolu s čistě zdravotními tématy je nepochybně něco, o čem by měly mít děti možnost mluvit právě s otcem. Měl by být ochoten o tom hovořit a naslouchat. Když se z tématu drog v rodině stane jen občasná matčina otázka plná obav a otec se omezí na pouhé nedůvěryhodné zabručení, nejde o dobrou prevenci, ale zakládání typické půdy pro vznik problémů.

Komunikace

Nemá smysl si něco nalhávat. Drogy jsou (a budou) všude kolem nás a našich dětí. Problém je vtom, že děti vědí často více než rodiče, a to dokonce na základě konkrétních příkladů, které vidí kolem sebe.

V této fázi působí drogy spíše jako lákadlo, protože tolerance vůči nim je mezi mládeží obecně dost vysoká a odstrašujících případů je v dostupném okruhu kontaktů většinou málo. Spíše se děti setkávají se spolužáky a kamarády, od kterých slyší o různých, většinou spíše „zajímavých“, „dobrodružných“ a „bezrizikových“ experimentech.

Z médií naopak přicházejí často naivně strašící zprávy o drogách „vyvolávajících závislost po první dávce“ a podobně. Drogový problém je v médiích opakovaně zjednodušován, jednotlivé druhy drog jsou házeny „do jednoho pytle“, co se týká rizika závislosti i předávkování. Informace se soustřeďují na povrchní senzace o zadržovaných pašerácích a odhalených tajných laboratořích na produkci drog. To je málo. O drogách se musí s dětmi mluvit, je třeba vyjádřit zájem²⁰.

Nemá smysl poučovat, tvářit se vševědoucně či pouze strašit. Není nutné mít zásadní, hluboké znalosti drogové problematiky k tomu, abychom mohli správně zapůsobit. Důležité jsou opět spíše obecné postoje než konkrétní přesná

²⁰ VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA. *Řekni drogám ne!* Desatero drogové prevence, s. 8

znalost účinku té které drogy. Mluvme otevřeně a nebojme se přiznat svoji neznalost - zároveň se snahou dozvědět se víc. Dopadneme v očích dětí rozhodně lépe, než když demonstrujeme laciné mediální postoje a necháme se pak snadno zahnat „do kouta“ třeba pouhým srovnáváním rizik marihuany a alkoholu.

Právě konfrontace rizik těchto dvou nejrozšířenějších drog bývá v rodinách častým tématem. Alkohol jako legální a oficiální droga světa dospělých versus marihuana jako droga kriminalizovaná, která hraje často roli symbolu vzpoury proti rodičovským autoritám.

Na druhou stranu vědomosti, především problematika legalizace drog, rizika užívání a předávkování, zdravotního poškození jsou tou nejlepší obranou proti tvrzení typu : „Ale vždyť marihuana je méně škodlivá než alkohol, který pijete, tak co!“²¹

Další z otázek, které rodiče napadají, se týkají toho, zda hovorem o drogách zbytečně v dětech neprobudí zvědavost nebo chuť je zkusit. Jedná se mimochodem o stejné dilema, které stojí před lektory protidrogové prevence na školách. Samotná informace však chuť drogu vyzkoušet neprobudí. Tomu musí předcházet jiné věci: například nuda, samota, pocit neúspěšnosti, málo možností uplatnění nebo vyniknutí, touha podobat se druhým, snaha uniknout s reality a podobně. Informace o tom, že existují věci, které v takových situacích a pocitech mohou dítěti pomoci, je samozřejmě důležitá. Ale je vysoce pravděpodobné, že tuto informaci dostane dříve nebo později jinde – v lepším případě na protidrogové přednášce ve škole, od učitelek v mateřské škole nebo v horším případě od kamaráda v sedmé třídě, který mu jasně a působivě vyloží a dokáže, že po “tom” se bude cítit fajn. Bude tedy lepší, když dítěti ukážete, že se nebojíte tohoto rizika, že mu svěříte informaci, která může mít i svá rizika.

Téma drog se navíc v životě dětí objevuje obvykle dříve než v tom okamžiku, když jim kamarád dává do ruky psaníčko s heroinem. Častěji začíná drogy objevovat tak, že si všimne starších spolužáků, jak se schovávají v parku s jednou pomačkanou cigaretou. Slyší zpočátku nesrozumitelné zmínky ostatních, kteří užívají slova jako: joint, travka, shit, piko, háčko, eič, sjetej, smažka a vysmátej. Musí se v tom orientovat, pokud nechce být zcela mimo okruh vrstevníků. Užívání drog je totiž – ať chcete nebo ne – realita.

²¹ VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA. *Řekni drogám ne!* Desatero drogové prevence, s. 9

Jako rodiče nemusíte dítě učit drogový slang a vědět vše o účincích drog. Jde spíše o to aktivně vytvořit možnost si promluvit ve chvíli, kdy si vaše dítě bude s vámi skutečně potřebovat promluvit – i o drogách.

Podpora talentu a zájmů dítěte

Existují zájmové aktivity a způsoby trávení volného času, které jsou nejen pro děti, ale i pro rodiče časově a často finančně velmi náročné. Pokud ale dítě projevuje zájem a talent, není lepší preventivní investice. Je totiž šance, že se dostane do prostředí s vlastní hodnotovou stupnicí a orientací.

Příkladem může být jakákoli parta soustředěná kolem sportovního odvětví, ale zrovna tak kolem hudby, výtvarné činnosti, sběratelství, modelářství, apod. Není podstatné, o co jde, a není také podstatné, jestli se nám, dospělým, zrovna tenhle způsob trávení volného času zdá ideální. Daleko důležitější je, jak semknutá je parta kolem daného zájmu, co pro něj dokáže udělat a obětovat. Prostě jak si cení hodnot, které právě ten, či onen sport či jiná aktivita poskytují.

Každá, byť sebemenší jiskérka talentu je hodna všemožné podpory rodičů. Podporou nemusí být jen peníze. Hodnotnější může být třeba nepředstírané vyjádření zájmu a ochota pomoci. Pevně vytvořený systém hodnot navázaný na ten či jiný způsob trávení volného času je bariérou proti drogovým problémům. Není samozřejmě zárukou stoprocentní. Nezabrání třeba experimentu s marihuanou či přímo s tvrdými drogami. Zde najednou vystupují do popředí argumenty, „zda to stojí za to“ nebo „co mi to může vzít“ ovšem tyto argumenty vznikají uvnitř a nejsou výsledkem tlaku okolí. To jim dává neocenitelnou hodnotu²².

Řešení nepříjemných pocitů pomocí náhradních prostředků

Nepříjemné je cítit zlost, zvláště když je spojena s bezmocí. Nepříjemné je cítit smutek i prožívat osamělost. Není příjemné prožívat úzkost a strach. Těžko se snáší neuspokojená touha. O moc víc základních pocitů neznáme. V dospělosti existuje řada způsobů, jak takové pocity mírnit, potlačovat i jak řešit jejich příčiny.

²² VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA. *Řekni drogám ne!* Desatero drogové prevence, s. 15

Některé z nich jsou však náhradní – umožňují jen dočasné i když okamžité změny: úlevy, zapomenutí.

Naše společnost a větší část lidí toleruje některé z těchto způsobů, některé jsou dokonce považovány za normální a správné. Otec rodiny pozdě v noci vybírá ledničku, aby nasýtil svůj noční hlad. V té chvíli obvykle nemyslí na to, že takový hlad možná souvisí s jeho neuspokojeností v práci, manželství nebo sexu. Neuvažuje o nadměrném stresu z přemíry pracovních povinností a špatné životosprávy, které také mohou zvyšovat jeho “apetit” v noci. Samozřejmě, že je pak citlivý na poznámky dospívající dcery, že je “vypasený”.

Pocity osamocení a pocit nedoceněnosti některé matky tlumí nadměrným kouřením, užíváním léků od lékaře nebo kamarádky. Některé začnou potajmu a o samotě popíjet. Alkohol a nikotin stojí vůbec na prvním místě látek, které velice často používáme k regulaci nepříjemných pocitů.

I sport a práce mohou být cesty ke zlepšování toho, jak se člověk cítí. Ač však jde o způsoby pro tělo zdravější a společensky užitečné, i ony v sobě nesou určité riziko. I zde může dojít k náhradnímu řešení – když otec “řeší” většinu svého napětí a vzteku každodenními jízdami na kole, tráví řadu víkendů na cyklistických výletech a své podnikatelské aktivity rozvíjí tak, že domů chodí jen spát. Teprve když mu například zdravotní problémy znemožní takové odreagování, zjistí, že je na práci a sportu vážně závislý. V takovém životním pozastavení může propadnout i depresím z toho, když zjistí, kolik problémů v rodině jen odkládat, nepřipouštěl si a pocity ventiloval v rychlé jízdě a tvrdé práci.

Je pravděpodobné, že riziko vzniku zneužívání nějaké návykové látky je vyšší v takové rodině, kde převládá náhradní řešení negativních pocitů. Zvláště riskantní jsou samozřejmě extrémní případy rodin alkoholiků či toxikomanů. Na druhé straně ani absolutní abstinence zdravých sportovců není pro jejich děti záchranou. Zvláště, když si všimnou toho, že místo drogy užívají rodiče sport nebo práci, a nemají více jiných způsobů, jak se s tím vyrovnat. Rodiče jsou dítěti vzorem v tom, jak zvládat to, že je normální cítit se občas špatně, snést i bolest a mít širší paletu možností, co s nimi dělat.

2.4 Porovnání významu rodiny s ostatními činiteli

At' již vezmu jakýkoliv faktor, který může jedince ovlivnit v drogové problematice, vždy vidím rodinu jako prvek, který může, když ne úplně, tak alespoň částečně tento vliv omezit, zastavit nebo činit taková opatření, aby měl co nejmenší negativní dopad na dítě.

Rodina a vliv dědičnosti

Tak zrovna tento vliv není tím pravým příkladem. Rodina a vliv dědičnosti je charakteristický především z pozice biologických rodičů a to zejména z jejich dispozic. Dítě si na svět přináší genetický kód, kterým je ovlivněno v průběhu svého života. I přes to, že někdy i sebelepší snahy o dobrou výchovu dítěte zklamou, především u adoptivních rodičů dětí z antisociálních rodin, hraje i zde výchova velkou roli.

Rodina a vliv školy

V tomto případě považuji za důležité, aby rodina a škola byla co nejvíce názorově sladěna. Aby něco jiného neslyšelo dítě ve škole a něco jiného doma. Navíc dítě přichází do školního prostředí už dost vybaveno postoji plynoucích z jeho výchovy. Výchovný efekt školy při boji proti kouření, proti alkoholismu a drogám se mívá účinkem hlavně v rodinách, kde jsou rodiče sami kuřáci, nadměrně požívají alkoholické nápoje nebo dokonce drogy. Pokud budou rodiče obhajovat své kouření, požívání alkoholických nápojů a užívání drog a považovat to za normální jev, budou před dítětem opovrhovat názory o škodlivosti těchto látek posouvají tím hranice norem dítěte tím nesprávným směrem. A budou to převážně rodiče, kterým dá dítě za pravdu a výchovné cíle školy tím ztrácejí velký význam.

Naopak, je-li výchova v rodině v pořádku a škola i rodina zaujímají stejné postoje k drogám, pak se jejich výchovné působení doplňuje a zároveň násobí.

Na druhou stranu i škola může působit negativně. Teď nemám na mysli školu jako instituci, ale školu jako kolektiv mnoha osob, se kterými se dítě dostane

do kontaktu. I zde by měli být rodiče na pozoru. Měli by si všímat všech změn, které by naznačovali, že je s dětmi něco v nepořádku, pak by měli zjistit příčinu a věc řešit.

Měl jsem případ mladé dívky, kterou jsem projednával za kouření konopí se spolužáky. U jednání byli přítomni i její rodiče. Její chování jednoznačně odsoudili a rozhodli se k tomu, že dceru přeloží na jinou školu. Jistě mimo toto opatření přecházely i jiné výchovné prostředky jako diskuse, vysvětlování a hledání přijatelného řešení, ale mě na celé věci zaujala ta skutečnost významná pro mé posuzování vlivu rodiny, že ač se dívka dostávala do vlivu školního kolektivu, byla to právě rodina, která zasáhla a děj posunula jiným směrem.

Rodina a vliv vrstevníků

Toto téma úzce souvisí s volnočasovými aktivitami, o kterých jsem již psal. Názory, postoje vrstevníků jsou v období dospívání hlavním motorem jednání dítěte. Co řekne kamarád je pravda, co si myslí rodiče je zastaralé, mýlí se, jsou úplně mimo obraz. Jak se chovají kamarádi v partě, tak se přeci musí, chovat i já, myslí si převážná většina již dospívajících a rady rodičů bývají opomíjeny, zavrženy. Toto období je pro rodiče velice těžké, neboť již nemohou používat své autoritativní postavení. Na to je dítě ve věku, kdy dospívá velice citlivé. Děti v tomto věku se cítí již dost staré na to, aby samy poznaly, co je pro ně dobré a co špatné, a již si nechtějí nechat od rodičů nechat líbit jejich rozkazy a direktivní pokyny. Přesto, že to rodiče myslí dobře, mohou svým tvrdým zásahem způsobit, že jim bude dítě vzdorovat a bude dělat pravý opak, než by si přáli rodiče, aby ukázalo, že již není ten malý chlapec nebo dívka, kterému budou rodiče organizovat život.

Ale ani okruhu volnočasových aktivit svého dítě nejsou rodiče bezmocní. I zde mají své místo nezastupitelné místo. Výhodou pro rodiče je, když mají se svým dítětem dobré vztahy, vybudovali si nějaké hranice komunikace a jsou navzájem vstřícní řešit problémy. V období, kdy se dítě začíná ztotožňovat s různými osobnostmi z řad svých vrstevníků, ve kterých rodiče spatřují pro své dítě nebezpečí, je třeba jednat.

Rodina a vliv volnočasových aktivit

Je především na rodičích, aby si všímali jaké má dítě vlohy, talent, k čemu má sklon a tímto směrem pak zaměřili aktivity dítěte a přizpůsobili i rodinný život. To znamená angažovanost ve sportovních oddílech, uměleckých a hudebních kroužcích, apod. Nemyslím tím jen dítě do takového kroužku přihlásit, ale zajímat se, co tam dělají, jestli ho to baví, jak se sám podílí na činnosti, zajímat se jaké pokroky dosáhl. Jezdit s ním na zápasy, turnaje, utkání, chodit na jeho vystoupení a být v kontaktu s vedoucími takovýchto sdružení. Kromě organizované činnosti však dítě tráví i volný čas se svými kamarády na hřištích, v přírodě, ve městě apod. Ani zde by se neměli rodiče spolehnout s tvrzením dítěte „jdu ven“. Měli by se zajímat s kým jde, co tam budou dělat,.. Samozřejmě přiměřeně k věku dítěte. Ale ani u starších dětí by rodiče neměli zapomínat, že jsou za ně odpovědní a měli by se o jejich aktivity zajímat. Rodiče by měli být důslední v tom, aby dítě dodržovalo podmínky, za kterých ho rodiče pouští do terénu, čas návratu, zákaz návštěvy různých míst jako jsou restaurace, bary, herny a plnění těchto podmínek i ověřovali různými způsoby, aby si dítě zvyklo na pravidla a na to, že nemůže rodičům lhát o svých aktivitách a rodiče, aby měli skutečný přehled, co jejich dítě ve volné době dělá.

V případě, že se jejich dítě začne scházet například s drogově závislými, začne navštěvovat restaurace, začne experimentovat s kouřením, záleží právě na rodičích, jak brzy tyto problémy zjistí a jaká opatření přijmou.

Právě na včasnosti zásahu rodičů, na jejich umění zjistit problém u dítěte především změnou v chování, v jeho zvycích, zálibách záleží nejvíce. Aby se dítě dostalo co nejdříve ze špatného vlivu party, kolektivu dřív, než se s tímto kolektivem ztotožní. Pak je velmi složité ho z takového vlivu vymanit.

Slabší vliv rodiny je patrný u dětí, které byly umístěny do internátů a přes týden jsou v péči vychovatelů. Tyto případy jsem zaznamenal ze své praxe, kdy převážná většina rodičů dává příčinu, že se jejich dítě dostalo do problému s drogou právě internátní výchově, což mnohdy potvrzují i samotní obvinění. Někteří z nich před příchodem na internát ani nekouřili nebo neměli potřebu vzít si cigaretu. Po příchodu na internát však v krátké době nejenže začnou kouřit, ale začínají experimentovat jak s alkoholem tak i s nejvíce dostupným konopím.

Rodina a vliv ostatních sociálních faktorů

I v této oblasti hraje rodina, především rodiče významnou roli. Záleží opět na nich, jaké místo ve společnosti zaujmou, jak početnou rodinu chtějí mít, jak dokáží hospodařit s penězi, jak se snaží o začlenění své rodiny do společenského života, jakou víru vyznávají. Vytvoření sociálního prostředí rodiny může druhostranný vliv na potřeby dítěte a jeho ovlivnění v drogové problematice.

Závěr

Činitelů, které ovlivňují naše děti a mládež ve vztahu k drogové kriminalitě a drogové závislosti je celá řada, dědičnost, škola, vrstevníci, volnočasové aktivity, sociální činitelé, ale především rodina. Rodina jako místo našeho citového zázemí, místo, kde jsme se učili prvnímu slovíčku, prvním krůčkům do života, místo, kde hledáme útěchu, když je nám zle a kde se cítíme být milováni, patří rozhodně mezi nejdůležitější preventivní činitele v boji proti drogám a drogové kriminalitě mládeže.

Provedenou obsahovou analýzou textu jsem dospěl k závěru, že správné výchovné postupy v rodině a harmonické rodinné prostředí dokáže významně preventivně ovlivnit jedince v období od jeho narození až po dospělost, čímž byla zodpovězena první výzkumná otázka. Z literatury, ze které jsem čerpal, jednoznačně vyplývá, že správná výchova dítěte vede ke snížení rizika zneužívání drog jedince. Jedni z autorů jsou i Nešpor a Csémy, kteří rozpracovali model správných výchovných postupů dítěte od narození po dospělost podle věkových skupin právě ve vztahu k prevenci drogové trestné činnosti mládeže. Jejich model a názory dalších autorů, kteří se shodují, že správná výchova v rodině a harmonické rodinné prostředí preventivně ovlivňují jedince v možném zneužívání drog z opačné strany podporují i Matoušek a Kroftová, kteří se zabývají výchovou dětí vyrůstajících mimo rodinné prostředí. Z jejich publikace vyplývá, že děti vyrůstající v ústavních zařízeních mají nejen oslabenou schopnost navazovat vztahy a nalézt v nich uspokojení, mají i oslabený smysl pro „civilní“ realitu. Jejich delikventní chování během dospívání a časně dospělosti, tedy i sklon ke zneužívání drog, může být někdy projevem naivity a „vrstevnického“ vidění světa, které neměly možnost korigovat v dlouhodobém vztahu k respektovanému dospělému.

Dále jsem dospěl k závěru, že rodina sama o sobě může preventivně působit i na další činitele, kteří ovlivňují jedince v možném zneužívání drog (dědičnost, škola, vrstevníci, volnočasové aktivity, ostatní sociální faktory), čímž byla zodpovězena i druhá výzkumná otázka. Rodina je jakýmsi uzlem, který má schopnost nebo alespoň možnost částečně ovlivňovat, minimalizovat jiné negativní jevy nebo naopak podporovat a rozvíjet jevy pozitivní. Rodina má výsadní

postavení mezi všemi činiteli, neboť právě ona může dítě vést tím správným směrem, může ovládat všechny ostatní vlivy. Je řídicím a kontrolním centrem výchovy dítěte.

Souhrnem lze konstatovat, že rodina je nejdůležitější článek ve výchově dítěte a má za úkol vychovat z dítěte pevnou osobnost, která nejenže bude vědět o problému drog, ale bude schopna odolat vlivu prostředí, nepodlehnout nástrahám, naučit se drogy a s tím spojenou trestnou činností odmítat. To je velmi složitý a náročný úkol a v něm má rodina své nezaměnitelné postavení.

Resumé

Nyní bych chtěl několika větami shrnout, o čemž jsem ve své práci pojednal a to s přihlédnutím k jednotlivým kapitolám.

V první kapitole jsem se zabýval obecnou charakteristikou prevence, právní kvalifikace drogové trestné činnosti, nebezpečím vzniku drogové závislosti a s tím spojené trestné činnosti. Na vznik drogové závislosti se podílí řada činitelů, které ovlivňují jedince od jeho narození až po dospělost. K těmto činitelům patří především rodina, dědičnost, škola, vrstevníci, volnočasové aktivity a ostatní sociální faktory. Každý z těchto činitelů ovlivňuje jedince různým způsobem a v jiném věkovém období.

Druhá kapitola je zaměřena přímo na funkci rodiny. Především rodina ovlivňuje jedince od jeho narození až po dospělost. Kromě výchovy, která sehrává významný preventivní prvek, hraje velikou úlohu v utváření zdravé osobnosti dítěte i jeho citový vývoj, který je odrazem rodinného prostředí. Záleží právě na jedinci, tedy osobnosti, zda nástrahám drog podlehne nebo se s tímto problémem dokáže vypořádat. Právě další činitelé jako vliv vrstevníků, prostředí, ve kterém dítě tráví volný čas, může zrádně vtáhnout jedince do drogové kriminality. A je to opět rodina, která je schopna ovlivnit právě působení těchto negativních vlivů a tedy dalších činitelů svým včasným zásahem při náznacích možného vzniku drogového problému. Porovnání vlivu rodiny na ostatní činitel je věnována pozornost v závěru druhé kapitoly.

Rodina je jako instituce významný článek, který dokáže preventivně působit svoji výchovou a harmonickým prostředím na jedince v oblasti možného zneužívání drog. Je jakýmsi pomyslným uzlem, který může působit na všechny další činitele a odvrátit tak možné nebezpečí v podobě drogové závislosti popřípadě trestné činnosti.

Anotace

Bakalářská práce směřuje od obecných zásad prevence drogové trestné činnosti, právní kvalifikace drogové trestné činnosti k okruhům činitelů, kteří mohou ovlivnit jedince v možném zneužívání drog. Především zkoumá a zdůvodňuje, že rodina jako instituce může prostřednictvím výchovy a harmonického rodinného prostředí dítěte od jeho narození až po dospělost preventivně ovlivnit dítě před možným zneužíváním drog. Dále poukazuje na skutečnost, že právě rodina je tím činitelem, který dokáže působit v prevenci drogové trestné činnosti mládeže na ostatní činitele, jakými jsou dědičnost, škola, vrstevníci, volnočasové aktivity a ostatní sociální faktory.

Klíčová slova

drogy, prevence, rodina, trestná činnost, výchova

Annotation

The bachelor work aims from general principles of drug criminality prevention, law qualification of the drug criminality, to range of aspects, which influence an individual as for a potential misuse of drugs. Particularly, it examines and states the reasons why family as an institution can – by means of providing the child with education and harmonized family ambient from their birth to maturity – preventively protect the child from using drugs. Also it emphasizes the fact that family is a phenomenon, which can in the prevention of drug criminality of young people take effect on other elements such as inheritance, school, peers, leisure time activities, and other social factors.

Keywords

drugs, prevention, family, criminality, upbringing

Literatura a prameny

- ANTIER, E. *Agresivita dětí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-808-2
- BRIERLEY, J. *7 prvních let života rozhoduje*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-109-6
- ČERVENÝ, Z., ŠLAUF, V. *Přestupkové právo*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-508-7
- ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-034-0
- HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-105-3
- JANÍK, A., DUŠEK, K. *Drogy a společnost*. Praha: Avicenum, 1990.
- JELÍNEK, J. *Trestní zákona a trestní řád*. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-530-3
- KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Zlo na každý den, Život s deprivanty I*. Praha: Galén, 2001. ISBN 80-7262-088-6
- LANG, G., BERBERICHOVÁ, CH. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-144-4
- MARÁDOVÁ, E. *Rodinná výchova*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-513-5
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2
- MELGOSA, j., POSSE, R. *Umění výchovy dítěte*. Praha: Advent-Orion, 2003. ISBN 80-7172-613-3
- NEŠPOR, K. *Vaše dítě a návykové látky*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-515-6
- NEŠPOR, K., CSÉMY L. *Alkohol drogy a vaše děti*. Praha: MŠMT a Besip, 1995
- PIŤHA, P. *Výchova, naděje společnosti*. Praha: Studia Gabreta, 2006. ISBN 80-86610-18-7
- PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86103-21-8
- SHEEDYOVÁ-KURCINKOVÁ, M. *Problémové dítě v rodině a ve škole*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-174-6
- ŠINDELÁŘ, J. *Rodinné klima mladistvých pachatelů*. Brno, 2002
- VACEK J. *Závislosti a my*. Liberec, únor 2003. ISSN 1213-8584
- VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA. *Řekni drogám ne*. Desatero drogové prevence
- <http://www.web.cz/anorexiebulimie/Orodcichdetechadrogach.htm>
- <http://www.icm.uh.cz/str/socialne-patologicke-jevy/kriminalita-a-delikvence.htm>